

Albumi shqiptar- kurajo dhe bashkim në holokaust

nga Jack Goldfarb

Autobuzi ngjyrë portokalli në sheshin kryesor të Tiranës gati sa nuk po plaste nga peshë e pasagjerëve.

Dy miq shqiptar, Refik Veseli, fotograf profesionist dhe Sergen, nipi i tij anglisht folës, kishin më se një orë që prisnin për autobuzin. Ne iu lutën shoferit që të na linte të hypnim pa le të shtpeshim.

Kur shoferi nuk pranoi për të tretën herë Refiku dhe Sirgenin i thanë "Por është një i huaj këtu- një amerikan".

Papirut dera hapet. Pasqjerët njesjen më njeri tjetrin ndërsa ne gjemjë një copë vend. Unë i dorëzoi shoferit lekët për biletat. Ai m' i kthen lekët dhe buqezesh.

Një incident i vogel, por që përfaqësuar buqarin legjendare shqiptare ndaj të huajve. Kanuni, "kodi i nderit" tradicional kérkon që shqiptarit jo vetëm të jenë bujar ndaj miqve, por të jenë edhe përgjegjës përmbrojtjen e tyre.

Kanuni shpjonon përsë populli shqiptar, në një demonstrim të jashtëzakonshëm kurajos dhe bashkimit kombëtar, ishte strehë e sigurt për qindra hebrej, të cilët shkuan në këtë vend të vogël nga Jugosllavia, Gjermania, Austria dhe Bullgaria gjatë holokaustit hitlerian. Ky vend me popullsi në pjesën më të madhe myslimanë, ku dallimet feta nuk kanë rënës, e mbrojtja me kaq vigjilencë komunititetin e vet hebre, saqë asnjë hebre nuk ra në duart e nazistëve.

Për 50 vjet historja e shpëtimit të hebrejeve në Shqipëri, të cilët ishin rreth 1800 vjetë, ka ngrënë pak e njohur, për shkak të izolimit të plotë të vendit nga boti nën diktatorin Ksenofobi, Enver Hoxha.

Sipas Michael Berenbaum të Institutit të Kërkimeve të Holokaustit në Washington, "Shqipëria ishte i vetmi vend në Evropë që kishte më shumë hebrej gjatë Luftës së Dytë Botërore se kur filloi lufta".

Refik Veseli, kryetari i shoqatës së Miqësisë Shqiptaro-izraelite, i cili ndodhet në autobuz me mua dhe Sergeni, i cili shërbente si përkrythes, më thanë të takojë disa ngë këta shqiptarë, shpirti guximtar i të cilëve kishte mbrojtur personalisht hebrejtë gjatë pushtimit nazist. Veseli, një njeri i butë, rreth 60 vjeç, gjate luftës ndihmonë prindërit e tij të shpëtonin hebrejtë.

"Fulundurit", i thashë unë duke përdorur të vetmen fjalë shqip që dija, duke falenderuar shoferin kur lamë autobuzin në një lagje me shëtpëri të jetra pa emra rrugësh. Veseli na drejtoi ne

rrugën drejt një shtëpie druri.

Një çift me floktë të bardha, Petro dhe Magdalena Shkurti, të rrëthuar nga të afërm të tyre me moshë më të re, na përshtedën me sy kuriozë. Kush isha unë që interesoheshë për njigarje që kishin ndodhur shumë kohë më parë. Papirut ndjeva respekt për të qift të moshuar. Refiku më kishtë thënë se ata kishin shpëtuar gjashë pjestarë të një familjeje hebrejsh në qytetin e Beratit, duke i veshur atë me rroba fshatare dhe duke i quar në një manastir të largët. Magdalena dhe Petro që atëherë ishin shokë, kishin ndejtur me familjen e fshehur për javë të tëra për "ti parë atë".

"Unë i desha shumë ata", thotë Magdalena dhe Petro. Sot ata janë në Izrael dhe unë akoma shqetësohem për ta kur marr vesh se atje shpërtohen ndonjë bombë në ndonjë autobuz në Tel Aviv".

Disa rrugë më tej takuan Beqir Qogjan, 70 vjeç, i cili kishte ndihmuar një shokur e tij hebrej në fshatin e tij. Avraham Gani i kishte dhënë Qogjas një tuftë me monedha florëri për shpenzimet dhe për t'i ruajtur për të. Kur mbaroi lufta, Qogja ia kthuoi monedhat. Kur Ganiu nguli këmbë që Qogja të mbante disa, ky i fundit u ofendua. "Unë të ndimova për shqoqëri", i tha ai.

Duke qendruar rrëth një tryeze druri, ku ishin vendosur fruta dhe coca-cola, në pjesën më të vogël, 86 vjeçarja Xhemile Budo na tregoi për dy familje hebrejsh që ajo dhe bashkëshorti

po ata nuk pruan.

Refik Veseli shpjego se sipas kodit të nderit, as nuk mund të imagjinohet marja e parave përraste të tillë. Grupi i hebrejeve nga Jugosllavia që ishin strehuar në shtëpinë e Veselit kishin ofruar para, por Veselajt nul i kishin pruanur.

"Ne jemi akoma si një famili", thotë Veseli, "megjithëse ata të gjithë tani jetojnë në Izrael".

Refiku na foli ne përfamiljen e Qemal Biçaku i cili jeton te atëherë në një fshat malor. Biçaku kishte strehuar 6 familje hebrejsh, 26 vjetë gjithsej, të cilët kishin ndarë bukën me ta për shumë muaj.

Të gjithë në fshat e dinin që hebrejtë jetonin në

genocidit të Evropës. Arritjet e Shqipërisë e cila i shpëtoi të gjithë hebrejtë, janë edhe më të dukshme kur krahasohen me

njëri tjetrin me emra hebrej dhe disa thoshin se ishin hebrej.

Hebreji më i famshëm në historinë shqiptare ishte Shabbeti Zvi, i vjetquajt "Messiah" në shekulini e 17-të. Mbas arrestimit të tij nga autoritetet otomane dhe kthimin e tij të habitshëm në islamizëm, veziri i madhi i Konstantinopojës vendosi t'u jepte fund debateve lidhur me të dhe vendosi ta dërgonte atë në Shqipëri, atëherë e pushtuar nga perandoria osmane. Shabbeti Zvi kaloi vitet e fundit në qytetin e Beratit ku vdiq papritur më 1676 në moshën 50 vjeçare.

Në letër e tij të fundit të s'krua rasnijëherë nuk u dorëzuan edhe dolën fitimtar UÇK-ja sot po lufton të çlirojë mëmëdhënë që të lirojë të jetonit si shqiponja në folenë

(Autori i vjershës, Josef Cohen është shtetas shqiptar me origjinë izraelite. Sot jeton në SHBA dhe është bërë qytetar amerikan)

RESCUE IN ALBANIA

ONE HUNDRED PERCENT OF JEWS

IN ALBANIA

RESCUED FROM HOLOCAUST

Harvey Sarner

Liber i Harvey Sarnerit që tregon se si shqiptarët i shpëtuan Hebrejtë gjatë Luftës së Dytë Botërore

i saj kishin fshehur në një bodrum të Tiranës. Më pas ata ishin transportuar të veshur si fshatarë në qytetin e Krujës. Hebrejtë u ofruan Budove para

rezistuan përpjekjeve të nazistëve për të cfarosur hebrejtë. Danimarka, Finlanda dhe Bullgaria kujtohen si pishtarë sfidues ne rrugën e errësirës së

Kosovës martire

Sot Kosova shkatërrohet dhe qdo gjë po ndizet flakë populata po tmerrohet atje po derdhet shumë gjak

Moj Kosova ti mos ki frikë NATO Serbinë bombardon ty të përkrah një Amerikë e gjithë boty të mbrom

Moj Kosova Jonë kreshnikë mos u tremb nga një satrap po qendro si heroike shpejt a vonë ai do jep hesap

Izrealitet nëpër botë të shpërndarë ishin për të përbuzur me kokë poshtë s'kishin as atdhe as shtet

U dogjën u masakruan nga Hitleri gjakatar asnjëherë nuk u dorëzuan edhe dolën fitimtar

UÇK-ja sot po lufton të çlirojë mëmëdhënë që të lirojë të jetonit si shqiponja në folenë

shtëpinë e tij. Kur banditët të zonës i kërkuan gjyshin

mbizotierës në vendin e tyre, ku antisemitizmi nuk ka qenë kurrë problem, luftëtarët shqiptarët nxorën një urdhër më 1943 ku thuhet se kushdo që nuk pranoi

të strehonte njëzet që kishin nevojë, do të ekzekutoheshin përkrimin e turpërimit të popullit shqiptar".

Mendohet se karakterin mbizotierës në vendin e tyre, ku antisemitizmi nuk ka qenë kurrë problem, luftëtarët shqiptarët nxorën një urdhër më 1943 ku thuhet se kushdo që nuk pranoi

të strehonte njëzet që kishin nevojë, do të ekzekutoheshin përkrimin e turpërimit të popullit shqiptar".

Mendohet se karakterin mbizotierës në vendin e tyre, ku antisemitizmi nuk ka qenë kurrë problem, luftëtarët shqiptarët nxorën një urdhër më 1943 ku thuhet se kushdo që nuk pranoi

të strehonte njëzet që kishin nevojë, do të ekzekutoheshin përkrimin e turpërimit të popullit shqiptar".

Vite me vonë hebrejtë që kishin shpëtar, shkruanin

Argjentina se "buka që na keni dhënë, është koma në gojn tonë".

Në radhë vendë e popujt e të cilëve i

rezytat përpjekjeve të nazistëve për të cfarosur hebrejtë. Danimarka, Finlanda dhe

Bulgaria kujtohen si pishtarë sfidues ne rrugën e errësirës së

rezytat përpjekjeve të nazistëve për të cfarosur hebrejtë. Danimarka, Finlanda dhe

miqve të tij hebrej në Berat t'i dërgonin një libër lutjesh për Rosh Hashanahë dëshira Jom Kippur.

Edhe sot vazhdon debati lidhur me këtë personalitet, por sidomos lidhur me vendodhjen e varrit të tij. Janë përmendur disa vende, nje prej të cilëve në Mal të Zi dhe një pranë Beratit, ku mbahet një panair vjetor përnderit.

Kohët e fundit, një ekip arkeologjik izraelita në përpËq të gjente varrin e tij. Prania e tij në Shqipëri sipas disa historianëve, trashëgimia e ideve të tij sociale revolucionare dhe motivimeve fatare në Shqiperinë e Jugut janë të fortë akoma edhe sot.

Sot ka vëtmë 61 hebrej në Shqipëri. Përgjësimi shekulli fejë ishte e ndaluar dhe Shqipëria ishte shteti i parë ateist. Por hebrejtë mundën të mblidhen trashëgimia e ideve të tij sociale revolucionare fatare në Shqiperinë e Jugut janë të fortë akoma edhe sot.

Kur u përmbysh komunizmi më 1991, rreth 400 shqiptarë hebrej shkuant në Izrael. Më lamtumirat e tyre të trishtuara, ata u larguan nga një vend ku ata kishin ruajtur lidhjet e fortë me finjët myslimanë dhe kristianë. Ata u larguan nga një vend vogël dëshira se ishte i madh përsë i përkështëjet.

Historiani Flavius Josephus kujtohet se disa fshtat hebrejët jetonin në jug të vendit në atë periudhë shumica e të cilëve sillevat e Judeas. Në shekullin e 12-të, Benjamin i Tudeles, udhëtarë i famshëm i tij, i cili kujtohet si pishtarë sfidues ne rrugën e errësirës së

rezytat përpjekjeve të nazistëve për të cfarosur hebrejtë. Danimarka, Finlanda dhe

Bulgaria kujtohen si pishtarë sfidues ne rrugën e errësirës së

rezytat përpjekjeve të nazistëve për të cfarosur hebrejtë. Danimarka, Finlanda dhe